

Объекты - Радиокompас / Гл. редкомиссия: Н.В. Огарков (предс.) [и др.]. - М.: Воениздат, 1978. - 671 с.

6. Бородин А.А. Операции по задержанию группы преступников / А.А. Бородин. - Омск : Омск. высш. шк. милиции МВД СССР, 1990. - 69 с.

7. Гребельский Д.В. Теоретические основы и организационно-правовые проблемы оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел / Д.В. Гребельский. - М., 1977. - 174 с.

8. Лузгин И.М. Методологические проблемы расследования / И.М. Лузгин. - М. : Юрид. лит., 1993. - 216 с.

9. Клаузевиц К. О войне / К. Клаузевиц. - Т. 1, изд. 5-е. - М.: Воениздат, - М., 1941. - 356 с.

10. Тактика / Под ред. В.Г. Резниченко. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Воениздат, 1987. - 496 с.

11. Дубко Ю.В. Про термін "спеціальна операція" / Ю.В. Дубко // Вісник Ун-ту внутр. справ. - 2001. - Вип. 13. - С. 30-36.

12. Лаптії В.А. Система управління органами внутрішніх справ в особливих умовах: теоретичні та практичні проблеми: навч. посіб. / В.А. Лаптії. - Київ : РВВ МВС України, 1997. - 136 с.

13. Пясецький А.І. Поняття спеціальної операції та його значення для практичної діяльності органів вну-

трішніх справ / А.І. Пясецький, В.Л. Трасковський // Науковий вісник Нац. акад. внутр. справ України. - 2001. - №4. - С. 219-221.

14. Крутов Г.М. Дії підрозділів органів внутрішніх справ при захопленні озброєних злочинців та визволенню заручників / Г.М. Крутов, В.Т. Васильєв та ін. ; за заг. ред. д - ра юрид. наук А.М. Бандурки. - Харків : Ун-т внутр. справ, 2000. - 33 с.

15. Долженков О.Ф. Оперативно-тактичні операції: монографія / О.Ф. Долженков, М.Б. Саакян, В.Л. Ортинський. - Львів : ОЮІ НУВС ЛІВС, 2004. - 358 с.

16. Ситник В.А. Визначення спеціальної операції в теорії правничих наук / В.А. Ситник // Форум права. - 2014. - № 2. - С. 403-408 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_71.pdf

Бурангулов А.В.,

Викладач кафедри тактико-спеціальної

та вогневої підготовки ОДУВС

Надійшла до редакції: 16.03.2017

УДК 343.346

ХАРАКТЕРИСТИКА СПОСОБІВ ТА ОБСТАНОВКИ ВЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ ОБІГУ АВТОТРАНСПОРТУ

Чіпко Н. В.

У статті визначено особливості способів та обстановки вчинення шахрайства у сфері обігу автотранспорту як ключових елементів криміналістичної характеристики зазначеної категорії злочинів. Здійснене дослідження дозволило виявити та систематизувати способи шахрайств у сфері обігу автотранспорту з урахуванням їх особливостей за окремими підставами. Місце, час та умови вчинення шахрайств у сфері обігу автотранспорту багато в чому визначені відносною їх сприятливістю для реалізації задуму шахрая і обумовлені специфікою способу шахрайства.

Ключові слова: способи вчинення шахрайства, обстановка вчинення шахрайства, шахрайства, сфера обігу автотранспорту, шахрай.

В статье определены особенности способов и обстановки совершения мошенничества в сфере оборота автотранспорта как ключевых элементов криминалистической характеристики указанной категории преступлений. Осуществлённое исследование позволило выявить и систематизировать способы мошенничества в сфере оборота автотранспорта с учётом их особенностей по отдельным основаниям. Место, время и условия совершения мошенничества в сфере оборота автотранспорта во многом должны быть относительно благоприятны для реализации умысла мошенника и обусловлены спецификой способа мошенничества.

Ключевые слова: способы совершения мошенничества, обстановка совершения мошенничества, мошенничества, сфера оборота автотранспорта, мошенник.

The article specifies the depicts the features of the ways and conditions for committing fraud in the sphere
© Н.В. Чіпко, 2017

of traffic of motor vehicles as key elements of the criminalistic characteristics of this category of crimes. The research allowed to reveal and classify the ways of fraud in the sphere of turnover of motor transport with taking into consideration their features on separate grounds. The place, time and conditions for committing fraud in the sphere of traffic of motor vehicles in many respects should be relatively favorable for the implementation of the fraudster's intent and are determined by the specifics of the method of fraud.

Key words: ways to commit fraud, the environment for fraud, fraud, the scope of traffic, fraudster.

Постановка проблеми. Кримінальна ситуація в Україні свідчить про переродження злочинності, особливо, корисливої спрямованості. Характерною рисою кримінальної обстановки стають злочини, які носять інтелектуальний характер, до яких можливо віднести у першу чергу, шахрайства. Більш вразливою є сфера обігу окремих об'єктів індивідуальної власності громадян (наприклад, автотранспорту, нерухомості та ін.).

Через слабкість державних інституцій та юридичну казуїстику в Україні стрімко зростає кримінальний ринок автотранспорту, який поповнюється, і в наслідок вчинення шахрайств у сфері обігу автотранспорту.

Удосконалення діяльності правоохоронних органів, спрямованої на протидію шахрайським діям, також і у сфері обігу автотранспорту, підвищення якості їх виявлення та розслідування, найбільше залежить від криміналістичних досліджень у галузі методики їх розслідування, підвищення їх корисливої складової, впровадження у слідчу та оперативну практику.

Аналіз останніх досягнень і публікацій. Вагомий внесок у розроблення теоретичних засад розслідування окремих категорій злочинів та формування нових кри-

міналістичних методик зробили такі учені-криміналісти, як В.П. Бахін, Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, А.Ф. Волобуєв, В.К. Гавло, В.А. Журавель, О.Н. Колесниченко, В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, В.К. Лисиченко, Г.А. Матусовський, М.В. Салтевський, М.Я. Сегай, М.О. Селіванов, В.В. Тіщенко, В.Ю. Шепітько та ін.

Проблеми методики виявлення та розслідування шахрайств, взагалі, та окремих їх категорій, досліджувалась у роботах: А.Ф. Волобуєва, О.В. Волохової, В.П. Лаврова, В.Д. Ларичева, Т.А. Пазинич, Г.М. Спіріна, С.Ю. Шарова, П.С. Яні та ін.

Однак наукових розробок щодо створення цілісної наукової концепції розслідування шахрайства взагалі та, зокрема, у сфері обігу автотранспорту, з урахуванням сучасних умов, новітніх положень теорії криміналістики та узагальнень кримінальних проваджень даної категорії злочинів на сьогодні недостатньо.

Метою статті є визначення особливостей способів та обстановки вчинення шахрайства у сфері обігу автотранспорту

Дослідження проблеми. Криміналістична характеристика, розглядаючи зміст злочинної діяльності та утворення її слідів, створює належні умови орієнтації в слідах злочинної діяльності, визначенні змісту та характеру слідчих ситуацій і відповідного алгоритму (послідовності) проведення слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та інших організаційних заходів, визначення тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій та в цілому прийняття і реалізації слідчих рішень [2, с. 65-72].

Визначення напрямів діяльності слідчих підрозділів та в цілому структури методики розслідування будь-яких злочинів базується на розкритті змісту криміналістичної сутності суспільно небезпечного діяння. Як правильно зазначає І. Ф. Герасимов, криміналістична характеристика злочинів є ключовим, відправним моментом викладення методичних рекомендацій [4, 93-97].

Методика розслідування як галузь криміналістики вирішує й низку певних завдань, які охоплюють: вивчення стану злочинності в окремих регіонах; узагальнення слідчої, судової й експертної практики; аналіз чинного законодавства, прогнозування [7, с. 39, 40] характеру злочинної діяльності й основних напрямів діяльності по розкриттю й розслідуванню злочинів.

При розробленні методики розслідування окремого виду злочинів необхідні аналіз і узагальнення слідчої й судової практики, проведення наукових досліджень. Однак проблеми розроблення й удосконалення методики розслідування пов'язані також із з'ясуванням такого феномена, як криміналістична характеристика злочинів [6, с. 65]. Остання розробляється стосовно окремої категорії злочинів, хоча й існує в методиці як абстракція, тобто така теоретична концепція, використання якої можливо для будь-якого виду злочинів. Криміналістична характеристика певного виду злочинів, будучи важливим структурним елементом методики розслідування, визначає напрям пошуку невідомих слідству обставин. У криміналістичній характеристиці злочинів містяться відомості, що обґрунтовують чи зумовлюють відповідні методичні рекомендації (тобто саму методику розслідування) або безпосередньо сприяють розкриттю і розслідуванню злочинів.

Наукові думки щодо структури та сутності криміналістичної характеристики взагалі теж досить суперечливі. Базуючись на класичній структурі криміналістичної

характеристики злочинів [1], а також урахуваючи результати проведеного дослідження результатів слідчої, оперативно-розшукової практики протидії шахрайствам у сфері обігу автотранспорту, можливо зупинитися на такій структурі криміналістичної характеристики зазначеної категорії злочинів: предмет злочинного посягання; обстановка та спосіб учинення; характеристика шахраїв та потерпілих; слідова картина (ознаки).

Кожний із зазначених елементів криміналістичної характеристики заслуговує на окреме дослідження. Розглянемо деякі особливості способів та обстановки вчинення шахрайств у сфері обігу автотранспорту.

Одним із найважливіших елементів криміналістичної характеристики шахрайства у сфері обігу автотранспорту є інформація про способи вчинення злочинів даного виду, яка має важливе практичне значення. По-перше, для запобігання злочинам, які вчиняються певним способом, шляхом усунення об'єктивних і суб'єктивних чинників, на основі і з урахуванням яких той чи інший спосіб виник, існує або може з'явитися в майбутньому. По-друге, для пошуку винних, повноти, всебічності і швидкості розслідування злочинів, оскільки виявлення одного з ряду взаємопов'язаних ознак способу такого діяння дає можливість зробити висновок про спосіб у цілому, що полегшує виявлення слідів його використання і вирішення питання про взаємозв'язок усієї інформації, що поступила. У свою чергу характерні ознаки способу вчинення злочинів дозволяють обґрунтувати припущення про причетність невідомого злочинця до певної групи осіб, а за певних умов - і про конкретну особу.

Багато методологічних положень, теоретичні і практичні аспекти способів учинення злочинів і шахрайства, зокрема, на наш погляд, достатньо повно досліджені соціологічною, кримінально-правовою, кримінально-процесуальною, кримінологічною та криміналістичною науками.

Наука криміналістики розглядає криміналістичне вчення про спосіб вчинення злочину як частини загальної теорії криміналістики та як окрему криміналістичну теорію. Окремий вклад у розробку зазначених теорій внесли такі вчені-криміналісти, як Р.С. Белкін, Г.Г. Зуйков та багато ін. [1; 8-11].

Розглядаючи "спосіб здійснення шахрайства" як самостійний елемент криміналістичної характеристики, його можливо визначити як єдину систему дій з підготовки, вчинення і приховування наслідків вчинення шахрайства. По суті йдеться про усю сукупність дій шахрая - від зародження наміру до закінчення дій із приховування слідів злочину.

Аналіз матеріалів практики свідчить про різноманітність прийомів шахрайств у сфері обігу автотранспорту, але дослідження свідчить про стійку тенденцію повторюваності способів розглянутої категорії злочинів, особливо багатоепізодних.

Обман є обов'язковою ознакою шахрайського посягання і, відповідно, шахрай здійснює комплекс обманних дій з метою ввести в оману власника майна (автотранспорту), або особу, у веденні якої воно знаходиться. Шахрайський обман є своєрідним різновидом навмисного обману, який "завжди усвідомлений у тому або іншому ступені і ґрунтується на ясній дезінформації" [5, с. 12].

Особливого значення для застосування обману як складової способу вчинення шахрайства у сфері обігу автотранспорту набуває обстановка їх учинення.

Проаналізувавши існуючі точки зору [3, с. 125],

обстановку вчинення шахрайств у сфері обігу автотранспорту можливо визначити як систему різного роду взаємодіючих між собою об'єктів, явищ та процесів, які характеризують умови та час, речові й інші умови навколишнього середовища, особливості поведінки інших учасників протиправної події, психологічні зв'язки між ними й інші фактори об'єктивної реальності, що визначає можливість, умови й інші обставини вчинення злочину.

Обрання місця, часу та умов учинення шахрайств у сфері обігу автотранспорту багато в чому визначається відносною їх сприятливістю для реалізації задуму шахрая і специфікою способу шахрайства. Проведений нами аналіз матеріалів практики дозволяє констатувати, що шахраї при виборі місця вчинення злочину керуються такими основними критеріями:

знаходження на цій ділянці місцевості майна, що постійно або тимчасово, має цінність для шахрая та можливістю шахрая швидко і без особливих зусиль переконатися в цьому (наприклад, тимчасові або постійні авторинки);

наявністю в цьому місці сприятливих умов для впливу на фізичну особу (потерпілого);

можливістю встановлення контакту з власником або особою, яка відповідальна за автотранспорт, або доступу до нього;

наявністю сприятливих умов для ефективного використання різних допоміжних засобів, які використовуються шахраями для введення в оману потерпілих (наявність СТО або спеціаліста-автомеханіка);

передбачуваний високий рівень "нейтральності" можливих випадкових очевидців шахрайства з автотранспортом.

Умови вчинення шахрайств зазначеної категорії можуть бути створені штучно з урахуванням мети злочинного посягання, предмета, характеристики особистості потерпілого.

Зміна умов життя, впровадження нових технологій, Інтернету, новітніх комп'ютерних систем фінансових розрахунків, дозволяє сформувати схему шахрайств у сфері обігу автотранспорту з урахуванням джерел отримання та подання відповідної інформації про об'єкт можливого вчинення злочину та особу злочинного посягання (власника відповідної грошової суми), а саме:

шахрай (або група шахраїв) - потерпілий (власник автотранспорту або грошових коштів) (візуальний контакт)

шахрай (або група шахраїв) - Інтернет-ресурс (сайт, блог та ін.) - потерпілий (власник автотранспорту або грошових коштів) (позавізуальний контакт)

потерпілий (власник автотранспорту або грошових коштів) (позавізуальний контакт) - Інтернет-ресурс (сайт, блог та ін.) - шахрай (або група шахраїв)

Залежно від використовуваного каналу доведення до потерпілого або блокування вигідної шахраєві інформації, способи шахрайства можна підрозділити на здійснені: 1) при особистій зустрічі (безпосередній контакт); 2) із використанням засобів масової інформації (телебачення, радіо, газет і журналів); 3) із використанням засобів телефонного зв'язку (у тому числі мобільного); 4) із використанням Інтернет-ресурсів; 5) із використанням електронної пошти, а також різними комбінаціями перелічених вище каналів.

За характером інформації можливо розподілити на: а) абсолютно неправдиву інформацію; б) певне поєднання неправдивих відомостей з істинними.

За нашими даними, у більш ніж половині випадків

шахраї вміло доповнювали більшою чи меншою мірою істинну інформацію неправдивою. Серед прийомів такого поєднання необхідно виділити: 1) "конструювання", яке полягає в умисному прихованні частини істинної інформації із заміною її на неправдиву; 2) "селекцію" - вибірковий пропуск істинної і неправдивої інформації до потерпілого; 3) "спотворення" зменшення, перебільшення і порушення пропорцій яких-небудь складових частин істинної інформації.

Досить часто в повідомленнях містяться три компоненти: 1) зміст повідомлення (наприклад, особливості пропозиції щодо купівлі-продажу, опис автотранспорту та ін.), 2) засіб передачі (канал) повідомлення (телефон або електронна поштова скринька для зв'язку та ін.), 3) особистість, яка повідомляє (наприклад, створення уяви довіри до продавця шляхом пропонування зустрічі, або передачі коштів після огляду автотранспорту).

Отже, маніпулюючи інформацією, яка надається потерпілим, шахрай розраховує на дезорієнтацію їх в оточуючому середовищі та зумовлене цим здійснення відповідних дій, таких, що відповідають створеному явленню обстановки ("фальшивій реальності"), у результаті чого вони, введені в оману, добровільно передають власне майно злочинцю, уважаючи, що він має право отримати його.

Проведене дослідження дозволило виявити та систематизувати способи шахрайства у сфері обігу автотранспорту залежно від їх особливостей за окремим підставами:

шахрайства при купівлі-продажу нового автотранспорту (в офіційного та неофіційного дилера);

шахрайства при купівлі-продажі автотранспорту з пробігом (при купівлі-продажу у фізичних осіб, в автосалоні);

шахрайства з орендованим автотранспортом (з оформленням або без);

шахрайства при здійсненні технічного обслуговування автотранспорту (на приватних СТО; на СТО, які володіють ліцензією на гарантійне обслуговування окремих марок автотранспорту);

шахрайства-підстави, пов'язані з імітуванням ДТП з метою отримання грошових коштів у потерпілого на місті вчинення ДТП (без застосування співробітників патрульної поліції, або із застосуванням "підставних" осіб). Шахраями можуть бути як пішоходи, так і водії автотранспорту;

шахрайства, пов'язані з псевдовиграшем автомобіля із запропонуванням у СМС сплатити державне мито на відповідний рахунок, також може бути посилення на заздалегідь створений сайт-двійник;

шахрайства у сфері страхування автотранспорту, пов'язані з отриманням страхових відшкодувань шляхом омани з інсценуванням ДТП, крадіжок автотранспорту, різних вузлів, агрегатів і особистих речей, що знаходяться в автомобілі, а також інсценуванням інших страхових випадків та завищенням розміру шкоди (потерпілими можуть бути як клієнти страхових компаній, так і працівники страхових компаній).

Перераховані способи не вичерпують усього різноманіття можливих варіантів шахрайського заволодіння автотранспортом. Кожен із зазначених способів має відповідні особливості залежно від місця, об'єкта (виду автотранспорту), характеристики особистості шахраїв та потерпілих.

Крім того це свідчить про те, що сучасне шахрай-

ство за масштабами поширення і обсягами збитків, що завдаються, рівню організованості і засобами конспіративності, об'єктами посягання і способами захисту від переслідування якісно відрізняється від раніше відомих правоохоронним органам традиційних способів шахрайського заволодіння автотранспортом.

Література

1. Белкин Р.С. Курс советской криминалистики / Р.С. Белкин - М.: Юридическая литература. - Т. 3. - 1979. - 545 с.
2. Берназ В. Д. Понятие следственной деятельности: криминалистический и психологический аспекты / В. Д. Берназ // Вісник Національного університету внутрішніх справ. - Х., 2003. - Вип. 21, ч.1. - С. 65-72.
3. Васильев А.Н. Предмет, система и теоретические основы криминалистики / А.Н. Васильев, Н.П.Яблоков. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. - С. 125.
4. Герасимов И.Ф. Криминалистическая характеристика преступлений в методике расследования / И.Ф. Герасимов // Методика расследования преступлений: Общие положения: Материалы научно-практической конф. (г. Одесса, ноябрь 1976 г.). - М., 1976. - С. 93-97.
5. Дубровский Д.И. Обман. Философско-психологический анализ / Д.И. Дубровский. - М.: РЭИ. 1994. - 120 с.
6. Жирный Г.Е. О криминалистической характеристике хищений, совершаемых в системе общественного питания / Г.Е. Жирный // Криминалистика и суд. экс-

пертиза. - К.: Вища шк., 1986. - Вып. 33. - С.65.

7. Журавель В.А. Проблемы теории та методології криміналістичного прогнозування / В.А. Журавель. - Харків: Право, 1999. - С. 39,40.
8. Зуйков Г. Г. Криминалистическое учение о способе совершения преступления: автореф. дис ... д-ра юрид. наук.: 12.00.09 "Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза". - М., 1970. - 26 с.
9. Зуйков Г.Г. Поиск по признакам способов совершения преступлений / Г.Г.Зуйков. - М., 1970. - 240 с.
10. Сорокотягина Д.А. Получение данных о способе совершения преступления при изучении личности потерпевшего / Д.А.Сорокотягина // Криминалистические характеристики в методике расследования преступлений. - Свердловск, 1978 - С.27-57.
11. Стрельченко Д.В. Деякі способи заволодіння автомобілями організованими злочинними групами / Д.В.Стрельченко // Актуальні проблеми держави і права. - 2007. - Вип. 32. - С.99-103.

Чірко Н.В.,

здобувач кафедри криміналістики Національного університету "Одеська юридична академія"
Надійшла до редакції: 27.03.2017

УДК 343.2

АНАЛІЗ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Сірко В. С.

У статті розглядається компетенції центральних органів виконавчої влади та місцевих державних адміністрацій в сфері адміністративно-правового регулювання волонтерської діяльності. Проаналізовано законодавчі та відомчі нормативно-правові акти, що визначають роль органів державної влади в забезпеченні діяльності волонтерських організацій. Сформульовано пропозиції щодо визначення рівнів ієрархічності відповідних суб'єктів.

Ключові слова: волонтерство, волонтерська діяльність, адміністративно-правове регулювання, суб'єкти забезпечення регулювання волонтерської діяльності, органи виконавчої влади.

В статье рассматриваются компетенции центральных органов исполнительной власти и местных государственных администраций в сфере административно-правового регулирования волонтерской деятельности. Проанализированы законы и подзаконные нормативно-правовые акты определяющие роль органов исполнительной власти в обеспечения деятельности волонтерских организаций. Разработано предложения выделения уровней иерархии соответствующих субъектов.

Ключевые слова: волонтерство, волонтерская деятельность, административно-правовое регулирование, субъекты регулирования волонтерской деятельности, органы исполнительной власти.

The article deals with the competence of the central

executive authorities and local state administrations in the field of administrative and legal regulation of volunteer activity. The laws and subordinate regulatory legal acts that determine the role of executive bodies in ensuring the activities of volunteer organizations are analyzed. The proposals for the allocation of levels of hierarchy of relevant subjects have been developed.

Keywords: volunteering, volunteer activity, administrative and legal regulation, subjects of regulation of volunteer activity, executive bodies

Метою статті є дослідження повноважень органів виконавчої влади, як суб'єктів забезпечення волонтерської діяльності в Україні.

На сьогоднішній день в сучасній Україні склалась досить складна соціально-політична ситуація. На фоні економічної нестабільності, проявляються і несприятливі для розвитку суспільства політичні процеси, які відбуваються в нашій країні. За таких умов соціальна політика країни, безумовно, потребує певних активних дій з боку уряду країни. Зміни в Україні в останні роки призвели до погіршення якості життя населення, тому потреба у ефективній роботі системи соціального захисту постає перед органами влади як ніколи. Одним із таких напрямків соціальної допомоги є волонтерська діяльність. Але ефективна робота установ соціального захисту неможлива без ефективного правового регулювання їх діяльності.